

Antalya Kıyı Şeridindeki Turizm Tesislerinin Fiziksel Planlama Sürecinde Ortaya Çıkan Sorunlar ve Çözüm Önerileri¹

M. Selçuk SAYAN²Yüksel ÖZTAN³

Geliş Tarihi: 19.06.2000

Özet: Bu araştırmada Antalya kıyı şeridinde yer alan toplam 44 adet otel ve tatil köyü incelenmiş ve turistik tesislerin planlama, tasarım, uygulama, işletme ve bakım aşamalarında peyzaj mimarlığı açısından bazı sorunlar saptanmıştır. Bu sorunlar altı grupta sınıflandırılmış; her grup için çözüm önerileri getirilmiştir.

Fiziksel planlama sorunları, doğal öğelere sahip bir parselin, turizm tesisi durumuna dönüşüncüye kadar geçen süreçte ve sonrasında varoluş sürecinde oluşmaktadır. Araştırmada ele alınan tesislerdeki sorunların en büyük bölümü (%52.27) bitkisel peyzaj uygulama sürecinde görülmektedir. Sonuç olarak turistik gelişimlerde yapısal çevrenin doğal çevre için entegre edilmesinde peyzaj mimarlığının etkisi büyüktür ve peyzaj mimarlığı sürecine gösterilen önem arttıkça sorunlar azalmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Turistik tesis, peyzaj tasarım, planlama, sorunlar, süreç

Problems Arising in the Physical Planning Process on Seaside Resorts in the Antalya Province and Suggestions

Abstract: In this research, 44 seaside resort hotels and vacation villages located on the Antalya coastline were investigated and some problems were determined in the planning, design, construction, management and maintenance phases from landscape architecture viewpoint. These problems were classified into six groups and some suggestions were given for each group.

Physical Planning problems arise in the transformation period of a natural land into tourist resort and afterwards in the existence period. It is determined that most problems (%52.27) occur in the soft landscaping application period. As a result, landscape architecture has great influence in the integration of man-made environment into natural environment and problems decrease as the importance paid for landscape architecture process increases.

Key Words : Tourist resort, landscape design, planning, problems, process

Giriş

Turizm toplumlar arasında ekonomik, sosyal ve siyasal değişimin en önemli araçlarından biridir (Olalı 1990). Dünya Turizm Örgütü'nün (WTO), "turizm-barışa pasaport" logosu yılda bir milyarın üzerinde kişinin katıldığı turizm etkinliklerinin evrenselliğini ve seyahatin özgürlüğünü ifade etmektedir. Mieczkowski'ye (1990) göre, büyük kitleleri harekete geçiren turizm olgusu, ulusal ve uluslararası pazarlar dahil, yıllık iki trilyon Amerikan Doları'nı geçen geliriyle dünya ekonomisinin %12'sini oluşturmaktadır ve dünyanın en büyük sektörüdür. Kitle turizmi ise, bir yüzyıldan az süre içinde yüksek düzeyde geliştirilen ve profesyonel olarak işletilen endüstrilerden biri durumuna gelmiştir (England, 1991)

Modern sosyo-ekonomik fenomen olarak turizm, büyük ölçüde, sadece 19. yüzyılda endüstri devrimi ile ilişkili olarak kapitalizmin gelişmesiyle başlayan boş zaman kavramını izlemektedir (Mieczkowski 1990). Çağdaş kitle turizmi dönemi ise, II. Dünya Savaşı sonrası rekonstrüksiyonu ile başlamış ve özellikle Güney Avrupa kıyıları başta olmak üzere, dünyanın birçok ülkesinde

"güneş, deniz, kum" sözcükleriyle ifade edilir duruma gelmiştir.

Kitle turizminin ortaya çıktığı 1900'lü yıllardan bu yana doğal kıyıları, deniz kıyısındaki çağdaş kıyısız resortlara doğru evrimleşmektedir. Bu süreçte turizm ve fiziksel planlama adına, çeşitli hataların yapılma oranı, turizmin yöredeki hızı ve baskısıyla doğru orantılıdır. Smith (1992), kıyısız resortun gelişmesiyle, ambiyansının kötüleştiğini, kirlilik düzeylerinin tımandığını, negatif sosyal etkilerin yükseldiğini ve ekonomik yararların eşit olarak yayılması yolunda sorunların doğduğunu bildirmektedir.

Turizm Türkiye'de ilk kez, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın 1963'te kurulmasıyla devlet politikasına girmiş ve 1969'da yayınlanan 6/12209 sayılı kararname gereğince, Balıkesir, Çanakkale il sınırının denize saplandığı nokta ile Antalya, Mersin il sınırının denize saplandığı nokta arasında kalan Ege ve Akdeniz kıyılarının 3 km derinliğindeki şeridi "Turizm Gelişim Alanı"

¹Bu çalışma, M. Selçuk Sayan'ın doktora tezinin bir bölümüdür.

²Akdeniz Üniv. Ziraat Fak. Peyzaj Mimarlığı Bölümü-Antalya

³Ankara Üniv. Ziraat Fak. Peyzaj Mimarlığı Bölümü-Ankara

olarak kabul edilmiştir (Anonim 1975). Aynı yılda Devlet Planlama Teşkilatı, İskandinav Planlama ve Geliştirme Teşkilatı'nı (SPDA), alanın genel bir incelemesini yaparak bazı öncelikli yöreler için turizm planları yapmak üzere görevlendirmiştir. Bu çalışma, 1971'de Antalya şehrinin doğu ve güneybatısındaki turizm gelişim alanlarının tamamlanmasıyla bitmiştir. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı tarafından, Doğu Antalya'ya ilişkin 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planı ve 1/5000 ölçekli nazım imar planı tamamlanarak 1972'de yürürlüğe konulmuştur. Antalya'nın güneybatı kıyılarına ilişkin 1974 yılı başında hazırlanan "Güney Antalya Turizm Nazım Planı", Turizm Koordinasyon Komitesi'nce incelenmiş ve bazı aksaklıkları nedeniyle Turizm ve Tanıtma, Orman ve İmar ve İskân Bakanlıklarının ortak çalışma işbirliği ile yeniden düzenlenerek 1974 yılı sonunda Güneybatı Antalya kıyı kesimi 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planı hükümleri hazırlanmıştır (Anonim 1975). Güney Antalya Turizm Nazım Planı 2000 yılına kadar 174.300 yataklık bir kapasiteyi öngörmektedir (Anonim 1996).

Antalya'da 1970'li yıllarda başlayan turizm gelişmelerinin en önemli adımlardan biri "Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi"dir. Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi (GATGP), Antalya ili güneybatı kıyılarında, seçilmiş bir yörede kısa vadede, kitle turizmine cevap verecek toplu bir yatak kapasitesi yaratmak amacıyla geliştirilmiş bir çalışmadır. Bu proje, plan, program, finansman ve işletme konularını beraberce ele alan ilk ve tek entegre projedir (Anonim 1996).

1980'li yıllara doğru turizm sektöründeki yatırımlar, arazi, finansman, teminat, işletme ve pazarlama sorunları; bürokratik engeller; politik etkenler ve petrol buhranı gibi nedenlerle yavaşlamıştır. Bütün bu sorunları aşabilmek ve turizm sektörünü düzenleyecek, geliştirecek, dinamik bir yapı ve işleyişe kavuşturacak düzenleme ve önlemlerin alınmasını sağlamak amacıyla 12.03.1982 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanan 2634 sayılı "Turizm Teşvik Kanunu" yürürlüğe girmiştir.

1982 yılında çıkan Turizm Teşvik Kanunu'nun sağladığı teşvikler birçok yatırımcıyı harekete geçirmiş ve elde edilen dış kredilerle kısa sürede Antalya kıyıları yoğun turizm yatırımlarının gerçekleştirildiği bölge olmuştur. Kanun gereğince Antalya'da 21 önemli alan "Turizm Merkezi" olarak ilan edilmiştir.

Antalya kıyıları doğal, tarihsel, kültürel, fiziksel ve sosyal zenginlikleriyle uluslararası turizmin Akdeniz'deki önemli ortamlarından biridir. Antalya'da turizm ağırlıklı olarak kıyılarda etkinlik göstermektedir. İlin kıyıdaki sınırları, doğuda Anamur Burnu'ndan başlayarak batıda Patara Eşen Çayı'na kadar uzanır. Toplam kıyı uzunluğu 450 km olup, bu miktar ülke kıyılarının %6,3'üne karşılık gelmektedir. Antalya kıyılarının yaklaşık 35 yıldan bu yana turizmin etkisiyle şekillenmesi, olumlu ve olumsuz gelişmeleri beraberinde getirmektedir.

1998 yılı verilerine göre Antalya ilinin de içinde bulunduğu Akdeniz Bölgesi, tüm bölgeler içinde %22,28'lik bir konaklama oranıyla üçüncü sırada yer alırken, %37,11'lik geceleme oranı ile birinci sırada yer almaktadır.

Akdeniz Bölgesi içinde Antalya'da konaklayan kişi sayısı, toplam 2.769.554; geceleme sayısı ise toplam 15.906.925'dir. Bu rakamlar Antalya'nın konaklayan kişi sayısı yönünden %18,12 ile ikinci; geceleme sayısı yönünden ise %34,62 ile birinci sırada yer aldığını göstermektedir.

Antalya'da konaklamaların %90,09'u otellerde; geceleme sayısının ise %81,13'ü otellerde; %15,87'si tatil köylerinde yapılmaktadır. Bu tesisler içinde Turizm Bakanlığı tarafından turizm işletme belgesine sahip üç, dört ve beş yıldızlı oteller ile tatil köylerinde toplam %68,67 oranında konaklama ve %76,93 oranında da geceleme yapılmaktadır.

Antalya Turizm İl Müdürlüğü'nün Mart 2000 verilerine göre, Antalya ilinde bulunan turizm işletme belgeli tesisler 450 adet olup yatak kapasitesi 111.984'tür. Turizm yatırım belgeli işletme durumundaki tesislerin sayısı 183 olup yatak kapasitesi 33.947'dir. Etkinlik gösteren toplam tesis sayısı 633 olup yatak kapasitesi 145.931'dir. Bu kategoriler dışında, Antalya'da belediye belgeli nitelikli tesis sayısı 1997 yılı verilerine göre 810 olup yatak kapasitesi 38.488'dir. Ayrıca, turizm yatırım belgeli yatırım durumundaki tesislerin sayısı 181 olup yatak kapasitesi 51.920'dir.

Bu rakamsal verilerden anlaşılacağı üzere Antalya, yabancı ve yerli turistler tarafından en çok ziyaret edilen ve kalınan ildir. Konaklama ve geceleme sayısının %100'e yakını otellerde ve tatil köylerinde yapılmakta ve özellikle üç, dört ve beş yıldızlı oteller ve birinci sınıf tatil köyleri yabancı turistler tarafından tercih edilmektedir. Kitle turizmine hizmet eden beş ve dört yıldızlı oteller ile birinci sınıf tatil köylerinin tamamına yakını, kıyı şeridi üzerinde yer almakta ve denizle doğrudan ilişki içindedir. Üç yıldızlı otellerden de kıyı şeridinde bulunanların sayısı çok olmakla beraber, bu tesislerde deniz ile doğrudan ilişki azalmaktadır.

Plansız turizm gelişmelerinin yarattığı sorunlar bölge ölçeğinden tesis ölçeğine kadar aşama aşama hissedilmekte ve sektörün bütününe etkilemektedir. Turistik gelişimlerde, doğal çevre ile yapısal çevrenin birbirleriyle bütünleştirilmesi; insanlar için yaşanabilir dış mekânların oluşturulmasında peyzaj mimarlığı hizmetlerinin önemi büyüktür. Çünkü herhangi bir turizm gelişimi gerçekleşmeden önce bozulmamış olan doğal çevre, hızlı ve yoğun turistik tesis yatırımlarının inşa edilmesinden sonra zarar görmekte ve bozulan çevrede kurulan peyzaj, kısa dönemde doğal ve yapısal düzeni birbirine bağlamakta; uzun dönemde ise bütünleşmesini sağlamaktadır. Bu yönüyle peyzaj tasarım ve planlamasının, bir tesisin var olması; varlığını sürdürdürebilmesi ve zaman içinde değerinin artmasında yaşamsal önemi vardır.

Bu araştırmanın amacı, Antalya'nın kıyı şeridindeki turizm gelişmelerinin peyzaj mimarlığı hizmetlerine dayalı fiziksel çevre oluşum sürecinde oluşan sorunları ortaya çıkarmak ve uygun çözüm önerilerinde bulunmaktır.

Materyal ve Yöntem

Araştırma materyalini Antalya ili kıyı şeridinde yer alan turizm tesisleri oluşturmaktadır. Bu tesislere ilişkin elde edilebilen vaziyet planları, yapısal ve bitkisel peyzaj projeleri, proje raporları, tanıtım broşürleri, çekilen fotoğraflar materyal olarak kullanılmıştır. Ayrıca sorunların belirlenmesinde proje müellifleriyle, genel müdürlerle, otel müdürleriyle ve teknik personel ile yapılan sözlü görüşmelerden edinilen bilgilerden de yararlanılmıştır. Antalya kıyı şeridine ilişkin 1:25.000 ölçekli çevre düzeni planları; 1:5000 ölçekli nazım imar planları ve çeşitli ölçeklerdeki uygulama imar planları da materyallerin arasında yer almaktadır.

Çalışma, 1995-1998 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Bu periyotta kıyı şeridi üzerinde yer alan; denizle doğrudan ilişkili; beş ve dört yıldızlı oteller ile birinci sınıf tatil köyleri içinden, araştırmanın gerçekleştirilmesine yardımcı olan 44 adet turistik tesis seçilmiştir.

Seçilen tesislerin herbirine yılın değişik mevsimlerinde ziyaretlerde bulunulmuştur. Tesislere ziyaretler sırasında genellikle otel yöneticileri ile görüşmeler yapılmıştır. Dış mekânlar, tesisin sorumlu peyzaj mimarı veya bahçe şefi nezaretinde incelenmiştir. Bu incelemeler sırasında her tesise ilişkin fotoğraflar çekilmiş ve görüşmelerden elde edilen bilgiler not edilmiştir. Araştırma sonucunda, sorunlar her bir tesis bazında saptanmış ve tablolar halinde özetlenmiştir. Çalışmanın son bölümünde saptanan sorunlara ilişkin olası çözümler geliştirilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Bu araştırmadan elde edilen bilgi, doküman ve yapılan gözlemler sonucunda Antalya kıyı şeridindeki turistik tesislerde fiziksel çevre oluşum sürecinde birtakım sorunların varlığı saptanmıştır. Genellikle doğal özelliklerden oluşan bir parseli, turistik tesis durumuna getirinceye kadar geçen süreçte ve sonrasında varoluş sürecinde görülen sorunlar, peyzaj planlama ve tesisin fiziksel çevre oluşumu yönünden altı temel grupta incelenebilir:

- Yatırımcıdan kaynaklanan sorunlar
- Tasarım ve planlama sürecinde yaşanan sorunlar
- Yapısal peyzaj uygulama sürecinde yaşanan sorunlar
- Bitkisel peyzaj uygulama sürecinde yaşanan sorunlar
- İşletme ve bakım sürecinde yaşanan sorunlar
- Tanıtım ve pazarlama sürecinde yaşanan sorunlar

Bu sorunların görüldüğü tesisler Çizelge 1'de verilmiştir. Buna göre tesislerin %9.1'inde beş sorun; yine %9.1'inde dört sorun; %25'inde üç sorun; %36,36'sında iki sorun ve %20.45'inde ise sadece bir sorun olduğu görülmektedir.

Tesislerde %52.27 oranı ile bitkisel peyzaj uygulama sürecinde yaşanan sorunlar birinci sırada yer almaktadır. Bunu %47.72 ile yapısal peyzaj uygulama sürecinde

yaşanan sorunlar; %45.45 ile işletme ve bakım sürecinde yaşanan sorunlar; %38.63 ile tasarım ve planlama sürecinde yaşanan sorunlar; %34.09 ile tanıtım ve pazarlama sürecinde yaşanan sorunlar ve %31.81 ile yatırımcıdan kaynaklanan sorunlar izlemektedir.

Yatırımcıdan kaynaklanan sorunlar

Türkiye'de uluslararası büyük otel zincirleri dışındaki turistik tesis yatırımcılarının büyük çoğunluğu, daha önce turizm sektöründe deneyimi olmayan; aktif olarak inşaat sektöründe etkinlik gösteren; kamu kuruluşlarının ve kamu iktisadi teşekküllerinin ihalelerini izleyen büyük inşaat firmalarından oluşmaktadır. Yatırımcının sektörde deneyimi olmaması tesislerin fiziksel çevreleri açısından da sorun yaratmaktadır.

Antalya kıyılarında yer alan turizm gelişimlerinde bu türden, gerek yatırımcı, gerekse işletmeci durumunda çok örnek vardır. Araştırılan tesisler içinde yatırımcıdan kaynaklanan sorunların görüldüğü tesislerin oranı %31.81'dir. İnşaatçılık deneyimlerini turizm teşvikleriyle birleştirmeyi planlayıp turistik tesis yapımını gerçekleştiren bu yatırımcı firmaların birçoğu, planlama, projelendirme ve inşaat aşamalarında gereksinim programı ve mekân organizasyonu konularındaki teknik bilgileri danışmanlarla gidermeye çalışmalarına rağmen, bazen firmanın yönetim kurulu başkanları ve üyeleri, iç mimardan dış cephe-boya rengine; dış mekân döşeme malzemesinden, seçilecek bitkilere kadar birçok konuda kendi tercihlerini kullanmaktadır. Bazı tesislerde ise yapılacak işlerle ilgili uzmanlar çağrılmakta; genel bir görüşme sonucunda, uzmanın o anda aklına gelen çözümler veya düşünceler, daha sonra yapılacak uygulamaların ana teması olarak kullanılabilir. Böyle bir turistik tesiste, iş programları aksamakta; mimarî, peyzaj, altyapı, donanım ve diğer birçok konuda rastlantısal kararlar alınabilmektedir. Üstelik, yapılan uygulamalar belirli bir tasarım konseptine dayanmadığı için, dış mekânlar kimlik kazanamamaktadır. Turizmde hizmet veren işletmelerin, diğer işletmelerden değişik özellikleri bulunmaktadır. İç ve dış mekânların sahip olması gereken sistemi, bu sistemin işleyişini ve mekânların sahip olması gereken özellikleri konuların gereksinimleri belirler. Turizm işletmeciliği en rasyonel hizmetin, en uygun mekânlarda oluşmasını sağlar. Turizmde gerek mimarî, gerekse peyzaj mimarisini etkileyen ölçütlerin tam olarak bilinmesiyle başarıya ulaşılabilir. Ancak sektörden gelmeyen yatırımcı firmalar, bir tesisin planlama, uygulama, bakım ve işletme aşamalarında kalitesiz, uyumsuz ve amacına ulaşmayan yapıların, dış mekânların ve hizmetlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Tasarım ve planlama sürecinde yaşanan sorunlar

Tasarım ve planlama sürecinde yaşanan sorunların temelinde bu süreçte deneyimli bir peyzaj mimarının görev alması yatmaktadır. Bu süreçte yaşanan sorunların oranı, %38.63 olarak saptanmıştır. En önemli sorunlardan biri, peyzaj mimarı tarafından yapılması gereken, araç ve yaya sirkülasyonu ile yapısal peyzaj tasarımının, mimarî proje müellifi tarafından gerçekleştirilmesidir. Böyle bir durumda mimarî proje grubu, iç mekânların ve yapıların tasarımını birçok ölçüte göre detaylı bir şekilde

yaparken; dış mekânların yapısal tasarımını çoğunlukla yapılar arası zorunlu bağlantılar olarak görmekte; dış mekândaki yapısal peyzaj elemanlarını ise kolosal elemanlar veya kitleler olarak belirlemektedir. Peyzaj mimarı tarafından araziye ilişkin analiz çalışmalarını yapılmadığından toprak, topografya ve diğer doğal özellikler değerlendirilememektedir.

Yöreyle ilişkin Akdeniz ikliminin, doğal bitki örtüsünün, düzenlemede yer verilecek peyzaj bitkilerinin, iklim-bitki örtüsü arasındaki ve iklim-yapısal peyzaj elemanları arasındaki ilişkilerin, genelde turizm kavramının

ve özelde de tasarımı yapılacak turistik tesis gereksinimlerinin tam olarak bilinmediği bir peyzaj tasarım ve planlama süreci sonunda ortaya çıkacak çevre düzenlemesi, genellikle amaca, arazinin özelliklerine ve çevresel özelliklere uygun olmamaktadır. Bu süre içinde tesis alanında yapılacak birkaç etüt çalışması planlamayı doğru yönlendirmek için yeterli olmamaktadır. Bazı durumlarda harita mühendisleri veya topoğrafya tarafından hazırlanan ağaç rölövesi ve plankote, peyzaj tasarımını yapabilmek için yeterli görülebilmektedir. Böyle yönlendirilen süreçte genellikle aplikasyon sorunları çıkmakta ve revizyonlar artmaktadır.

Çizelge 1. Araştırma kapsamında ele alınan tesisler

SIRA NO	TESİS ADI	Yatırımcıdan kaynaklanan sorunlar	Tasarım ve planlama sürecinde yaşanan sorunlar	Yapısal peyzaj uygulama sürecinde yaşanan sorunlar	Bitkisel peyzaj uygulama sürecinde yaşanan sorunlar	İşletme ve bakım sürecinde yaşanan sorunlar	Tanıtım ve pazarlama sürecinde yaşanan sorunlar	Sorunların tesis bazında toplamı
1	Adora Golf Resort Hotel		X	X	X			3
2	Altis Golf Hotel			X				1
3	Asteria Hotel (Kumköy)	X				X		2
4	Cesars Resort&Hotels Belek		X	X	X	X		4
5	Champion Holiday Village	X		X			X	3
6	Club Alda				X	X		2
7	Club Ali Bey	X	X	X				3
8	Club Aldiana Side				X	X	X	3
9	Club Asteria (Belek)			X	X			2
10	Club Hotel Bellis	X	X		X	X	X	5
11	Club Hotel Sera	X		X		X		3
12	Club Hotel Sirene		X	X	X	X		4
13	Club Hotel Tekirova Corinthia		X	X				2
14	Club Mediterranean Kemer Holiday Village			X		X		2
15	Club Mediterranean Palmiye Holiday Village					X		1
16	Club Mega Saray					X	X	2
17	Club Palm Beach Vista		X	X	X	X		4
18	Club Phaselis			X	X		X	3
19	Club Salima Beldibi Holiday Village				X	X		2
20	Club Varuna	X	X				X	3
21	Dedeman Antalya Hotel		X	X	X			3
22	Dedeman Club Blue Waters			X		X		2
23	Falez Hotel Antalya		X		X			2
24	Favori Aqua Resort	X				X		2
25	Grand Prestige Hotel Side			X	X		X	3
26	Grida Village				X	X		2
27	Kiriş World Hotel		X					1
28	Marlı Myra Dreamland Holiday Village	X	X		X	X	X	5
29	Merit Arcadia Resort Hotel				X			1
30	Mia Belpark Holiday Village						X	1
31	Mia Belpark Palace				X			1
32	Mirage Park Resort	X	X	X	X	X		5
33	Naturland Country Resort				X			1
34	Paradise Tat Beach Golf Hotel	X				X	X	3
35	Pasha's Beach Club	X		X			X	3
36	Renaissance Antalya Resort		X				X	2
37	Seven Sea's Resort	X					X	2
38	Sheraton Voyager Antalya				X			1
39	Simena Holiday Village	X	X	X			X	4
40	Sunrise Hotel&Holiday Village			X	X			2
41	Talya Hotel			X				1
42	Turtel Side Holiday Village					X	X	2
43	Turtel Sorgun Holiday Village		X		X			2
44	Turtle's Marco Polo Club	X	X	X	X	X		5
	Sorunların her birinin toplamı	14	17	21	23	20	15	

Planlama sürecinde, genellikle mimarlık ve peyzaj tasarımlarının ve peyzaj mimarlığı tasarımları ile dış mekân altyapı sistemlerinin birbirleri ile bütünleşememesi bir başka sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni iki tasarım grubunun beraber çalışmamasıdır. Genellikle peyzaj tasarımcısı, çalışmanın içine tüm mimarî yapı kitleleri ortaya çıktıktan sonra girebilmekte ve peyzaj işleri, yapım aşamasındaki en son iş olarak algılanmaktadır. Sonuçta, alan içinde gerek planlama; gerekse uygulamaya aşamalarında çevresel yönlerden birçok hata yapılabilmektedir.

Yapısal peyzaj uygulama sürecinde yaşanan sorunlar

Yapısal peyzaj uygulama sürecinde yaşanan sorunların %47.72'lik bir orana sahip olduğu görülmüştür. Turistik tesislerde yapısal peyzaj projesinin uygulanması, genellikle mimarî projeyi gerçekleştiren müteahhide işin devamı gibi verilmektedir. Müteahhit firma ise bu uygulamaları, genellikle belirlenen konularda deneyimli taşeron firmalara vermektedir. Örneğin; havuzun yapım ve tesisat işleri, bu konuda uzmanlaşmış firmalara; taş işçilikleri yöredeki taş ustalarına; yapay kaya işleri ise tasarlanan formları üretebilecek firmalara verilmektedir.

Yapısal peyzaj uygulama sürecinde yaşanan en büyük sorun, yine tasarım ve projelendirme aşamasından buraya taşınmaktadır. Peyzaj tasarımı konusunda deneyimli olmayan bir planlama grubunun hazırladığı projeler, yeterli standartlarda olmamakta; detaylar yeterince iyi çözülememekte veya tamamen eksik olmakta; öngörülen yapısal malzemeler iyi kullanılamamakta, mimarî tasarım konseptini destekleyememektedir. Böyle bir projeye uygulama aşamasına geçildiğinde, yetersiz uygulama kararları, müteahhit firma tarafından çözümlenmektedir. Bunun tersi durumda ise gerçekten iyi çözülmüş ayrıntılardan, uygulamasının zor ve dolayısıyla pahalı oluşu nedenleriyle vazgeçilebilmektedir. Sonuçta yapısal peyzaj uygulamaları, rastlantısal olarak ortaya çıkabilmekte; tasarımcının yarattığı konseptten uzaklaşmakta; tasarımın estetiği ve bütünlüğü bozulmaktadır.

Bu süreçteki bir diğer sorun ise acele ile yapılan uygulamalardır. Antalya yöresinde yeni sezona yetiştirme olgusu oldukça yaygındır. Bu şekilde yapımı gerçekleştirilen bir turizm tesisinde normal durumlarda peyzaj uygulamaları, inşaatın en son bölümünü oluşturmasına karşın, genellikle ana otel binası, diğer yapılar ve altyapı gibi yapısal çalışmalar tam olarak bitmeden de çalışmalar başlatılabilmektedir. Bu nedenle yapısal peyzajın uygulama süresince, tamamlanmış bölümler birkaç kez bozulabilmekte; revizyonların yapılması zorunlu olabilmektedir.

Bitkisel peyzaj uygulama sürecinde yaşanan sorunlar

Araştırmada ele alınan tesislerin %52.2'sinde bitkisel peyzaj uygulama sürecinde sorunların yaşandığı saptanmıştır. Bu süreçteki sorunları projelendirme ve uygulama aşamasında ortaya çıkan sorunlar olarak ikiye ayırmak olasıdır.

Projelendirme aşamasında yapısal peyzaj projesinin, mimarî proje müellifi tarafından hazırlandığı durumlarda bitkisel peyzaj projesi, mimarlık grubuyla beraber çalışan

bir peyzaj planlama grubuna; yatırımcı firmanın öncelikli olarak seçtiği bir peyzaj grubuna veya şantiye tarafından seçilen yöredeki uygulamacılardan birine verilmektedir. Yapısal ve bitkisel peyzaj projesinin deneyimli bir peyzaj planlama grubunca yürütüldüğü durumlarda, uygulama çoğunlukla şantiye yönetimi tarafından seçilen bir taşeron firmaya verilmektedir. Taşeron firmanın yaptığı uygulamanın denetimini yürütmek için yatırımcı firma adına bir peyzaj mimarı şantiye kadrosunda yer almaktadır. Ancak düşük ücret-deneyimsiz eleman politikaları nedeniyle uygulama sürecinde önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Uygulama aşamasında bitkisel peyzaj projesi, uygulamasının yöre veya bölgeden bir taşeron firmaya verildiği durumlarda, tasarım projesi genellikle meslek dışından kişilerce hazırlanabilmekte ve yatırımcı firmaya formalite bir proje olarak sunulabilmektedir. İyi kalitede bir tasarımın yapılmadığı proje ile uygulamaya geçildiğinde projenin tamamlanmış olan yapısal peyzaj uygulamalarına uyumlu olmayışı; yatırımcı firmanın değişen istekleri ve uygulamacı firmanın gelişigüzel yaptığı bitkilendirme nedenleriyle sürekli değiştirilmekte ve mevcut duruma uydurulmaktadır. Bu durumda da ortaya, bozulmuş, şekil değiştirmiş; rastlantısal olarak gelişmiş bitkisel uygulama çıkmaktadır.

Uygulama aşamasındaki bir başka sorun, standart dışı bitki kullanımı ve işçilik olarak belirmektedir. Peyzaj mimarlığının önemini anlamış olan yatırımcı firmalar, çevreye ilişkin tüm projelendirme çalışmalarını mimarî proje aşamasında başlatmakta; bitkisel peyzaj projesinin gereği olan bitkisel materyalin büyük bölümünü üretmek için şantiye yapıları ile birlikte bir de sera kurmakta ve üretimi başlatmaktadır. Bu işin başında yer alan peyzaj mimarı daha sonra uygulamayı gerçekleştirebilmekte; çoğunlukla da işletme aşamasında peyzaj mimarı olarak bakımı yürütmektedir. Bu şekilde yaklaşık 1,5-2 yıllık bir süre içinde yeterli büyüklükte bitkisel materyal elde edilebilmektedir. Projenin gerektirdiği az miktardaki daha büyük veya özel bazı bitki türleri ise dışardan sağlanmaktadır. Böyle bir üretim etkinliğiyle elde edilen bitkiler, iklimle tamamen uyum içinde olmakta ve nakliye sorunları ortadan kalkmaktadır. Ancak şantiyede bitkisel üretim sürecinin gerçekleştirilmediği ve peyzaj uygulamasının yöreden bir firmaya verildiği durumlarda bitkisel materyal konusundaki aksaklıklar üç şekilde olabilmektedir. Bunlar bitkilerin form bozuklukları; taahhüt edilen boy ve çaplarda bitkisel materyalin bulunamaması ve son olarak istenen varyetelerin bulunamayıp daha farklı habitüse sahip alt varyetelerin kullanılmasıdır. Projede öngörülen bitki boylarını sağlayamayan uygulamacı firma, bu eksikliği aynı tür bitkinin küçük örneklerini anlaşmadaki miktarından daha fazla sayıda kullanarak gidermeye çalışsa da cılız ve küçük bitkilerle başlangıçta iyi bir peyzaj görüntüsü elde edilememektedir.

Bitkisel uygulama sürecindeki sıkıntılardan bir bölümünü de turizm tesislerine yöreden veya farklı bölgelerden getirilen yüksek boylu palmiye türlerinin transplantasyonları sırasında yaşanan sorunlar oluşturmaktadır. Palmiyeler, genellikle bir tir kasası içinde; kasanın alabileceği kapasite sonuna kadar tamamlanarak, üst üste istiflenmiş şekilde; kökler açıkta; kasanın üzeri branda ile kapatılmadan; kısaca son derece kötü ve yıpratıcı koşullarda nakledilmektedir. Bu şekilde

nakledilen bitkilerin bir de yanlış dikilmeleri sonucunda,transplantasyonlar başarılı olamamaktadır. Palmiyeler konusunda bir diğer çok önemli sorun da bitkilerin formlarına ve boylarına bakılmadan satın alınmasıdır. Palmiye gövdelerinin eğri ve değişen kalınlıklarda olması; yaprak tacı formunun bozuk olması veya alttan kardeşlenip çok sayıda cılız gövde yapmış olması gibi özellikler, bu konuda ölçütü olmayan turizm tesisleri için sorun oluşturmamaktadır. Bu durumda, peyzaj yönünden hiçbir değeri olmayan buna benzer habitüse sahip palmiyeler, işverene "zor bulunan ve çok değerli bitkiler" olarak tanıtılmakta ve diğerlerinin iki-üç katı fiyatlara satılmaktadır. Oysa, özellikle palmiyelerin estetik düzgünlük ve birbirine eşdeğer olmaları, düzenlemenin düşey yöndeki etkili görünümünü sağlamaları yönünden çok önemlidir.⁴ Bazı durumlarda tesisin bulunduğu çevredeki vejetasyona tamamen ters olmasına rağmen kullanılan palmiyeler, uyumsuzluk yaratmaktan başka bir işe yaramamaktadır. Oysa dikkatli kullanıldığı koşullarda insanlar üzerinde olumlu etkiler yapan palmiye türlerinin, ılıman kıyılardaki düzenlemelerde ve genel olarak dünyada "sıcak iklim ve deniz"i çağrıştırmaları yönünden özel bir yeri vardır ve bitkisel kompozisyonların önemli bir materyallerinden biridir.

İşletme ve bakım sürecinde yaşanan sorunlar

Turistik tesisin işletmeye açılmasıyla yeni sorunlar ortaya çıkmaktadır. Planlama ve uygulama sürecinde göz önünde bulundurulmamış birçok konu, işletme aşamasında işletmeci için düzeltilmesi veya değiştirilmesi gerekli sorunlar olarak belirmektedir. Araştırmada ele alınan tesislerin %45,45'inde işletme ve bakım sürecinde sorunların yaşandığı saptanmıştır.

Yatırımcı firma bazı durumlarda işletmeyi kendisi sürdürmekte; bazı durumlarda da turizm konusunda deneyimli bir gruba devretmektedir. İşletmenin devredileceği önceden belirlenmemişse, bu durumda planlama ve uygulama sürecinde işletmecinin sözkonusu olabilecek özel gereksinimleri gereksinim programına girmemektedir. Dolayısıyla mekânların kullanımından, dış mekân düzenlemelerine kadar tesis bir dizi değişikliklerle karşı karşıya kalabilmektedir. Örneğin birçok tesiste yatırımcı firma tarafından iç ve dış mekânlarda oluşturulan kullanımlar veya aktivite ortamlarından bir bölümü işletmeci tarafından ya hiç kullanılmamakta ya da başka amaçlarla kullanılmaktadır. Tesiste inşaat aşamasının son bölümü olarak yapıp bitirilen yapısal ve bitkisel peyzaj düzenlemelerinde veya dış mekân sulama, aydınlatma veya drenaj gibi altyapıya ilişkin sistemlerin tam olarak çalışmadığı, yetersiz olduğu veya kullanılan malzemelerin sağlam olmadığı uygulamalarda sorunlar yaşanabilmektedir.

Bakım yönünden yaşanan önemli sorunlardan biri, işletmeci grubun maliyetleri aşağı çekebilme için uyguladığı, bakım personelinin sayı ve kalitesinin düşürülmesi eğilimidir. Yeterli bakımın sağlanması için gereken eleman sayısının ve kalitesinin düşürülmesiyle, bitkisel bakım işleri olması gereken düzeyde

yapılamamaktadır. Tesisin dış mekân temizlik işlerinin de bakım personeline yapıldığı durumlarda bitkisel bakıma ayrılan süre iyice azalmaktadır. Tesislerde peyzaj bakımının sorumlusu olarak genellikle bir peyzaj mimarı veya ziraat mühendisi bulunmaktadır. Bazı tesislerde bu işi tesis inşaatından beri çalışmakta olan bir bahçıvan yürütürken, bazılarında işletmeci grubun genel peyzaj sorumlusu olarak çalıştırmakta olduğu peyzaj mimarı, periyodik aralıklarla işletmeye gelerek bir veya genellikle iki haftalık iş programı düzenlemektedir. Peyzaj bakım sorumluluğunun peyzaj mimarı dışında bir kişi tarafından yapıldığı durumlarda, işletmede sadece rutin bakım işleri yürütülmekte; bitkiler yeteri kadar tanınmadığından yanlış işlemler yapılabilmektedir. Ayrıca bu kişiler yaratıcı ve özgün bitkisel peyzaj düzenlemelerinin sürekliliğini sağlayamamakta; düzenlemede önceden yapılmış hataları düzeltmek için yeterli bilgiye sahip olamamaktadırlar.

Turistik tesislerin bazıları da bitkisel bakım işini aynı yöreden bir peyzaj firmasına ihale edebilmektedir. Teklif yöntemine göre fiyat düşürerek alınan işin devamında, bakım işini yapan firma sadece yörede iş yapmış olmayı ve referans portföyünü büyütme hedefleyerek maliyeti düşürülmek için yetersiz sayıda ve kalifiye olmayan personel çalıştırmaktadır.

Tanıtım ve pazarlama sürecinde yaşanan sorunlar

Bilinçli turizmin tanıtım ve pazarlama sürecinde, tesisin sahip olduğu manzaralardan, yöredeki doğal kokulara; kıyı özelliklerinden, kaya formlarına ve doğal renk-ışık uyumuna kadar birçok doğal ve kültürel peyzaj özelliği ile bunların öne çıkartılmasını sağlayan peyzaj düzenlemesinin sahip olduğu özellik ve güzelliklerin her birinin ayrı ayrı önemi vardır. Bütünleşmiş tanıtım ve pazarlamada "yerin özelliklerini öne çıkarma" anlayışıyla, tesisin "özel bir yer" olması sağlanır. Sahip olunan çevre ve peyzaj özelliklerinin farkında olunması ve bilinçli olarak kullanılmasının bu süreçte yeri büyük olmaktadır.

Antalya kıyılarında yerleşmiş turizm tesislerinin pek azı, doğal ve kültürel peyzaj özelliklerini ve yaratılan dış mekân düzenlemelerini, tanıtım ve pazarlamada aktif bir malzeme olarak kullanmaktadır. Araştırmada ele alınan tesislerin %34,09'unda bu sorun gözlemlenmiştir. Yatırımcı veya işletmeci firmanın kısa dönemde elde etmeyi hedeflediği yüksek kazanç düşünceleri ve konunun öneminin yeterince farkında olunmaması, tanıtım ve pazarlama sürecinin yüzeysel bir şekilde yürütülmesine neden olmaktadır.

Sorunlara yönelik çözüm önerileri

Bu bölümde turizm amaçlı tesislerin fiziksel çevre oluşum sürecinde belirlenen altı grupta incelenen sorunlara çözüm önerileri getirilmeye çalışılacaktır.

Yatırımcı kişi ve kuruluşlara ilişkin öneriler

Turizmi planlı şekilde büyütecek faktör, eğitim, bilgi ve dolayısıyla bilinç sahibi olmaktır. Yatırımcı çevresinde büyüyen sorunların merkezinde ise çoğunlukla eğitimsizlik yatmaktadır. Yatırımcının bilinçlendirilmesine, turizmde devlet politikası ile ne kadar ve ne kalitede düşüncenin oluşturulup uygulandığının anlaşılmasıyla başlamak gerekmektedir. Geleceğe yönelik sürdürülebilir ve doğal-

⁴ Dünyada üçbinden fazla türü bulunan palmiyelerden, doğal habitüsü gereği çok gövdeli olan türler, yukarıda açıklanan özelliklere sahip palmiyelerden ayrı tutulmalıdır.

kültürel özellikleri korumaya yönelik bir turizm politikası, tüm süreci olumlu yönde etkileyebilir. Bu konuda öncelikle Turizm Bakanlığı tarafından hükümet değişikliklerinden etkilenmeyecek yeni yasal düzenlemeler yapılabilir. Bu düzenlemelerin içerikleri ekonomik, sosyal, kültürel, fiziksel, çevresel, turistik, sanatsal, arkeolojik, mimarî ve ilişkili diğer konulardaki uzman kişiler tarafından hazırlanmalıdır.

Yatırımcıların düzeyi ve ülkemizin koşulları göz önünde bulundurulursa, geliştirilebilecek çözümlere, bu kişi veya kuruluşların turizm ile bağlarını ortaya koymakla başlanabilir. Bu noktada Turizm Bakanlığı'na büyük görev düşmektedir. Yatırımcı firmaların turizm ile bağlantılarını; halen turizm sektöründe çalışıp çalışmadıklarını; yaptıkları işin kalitesini veya hedeflenen noktaya ne kadar yaklaştıkları gibi konuya ilişkin yeterlilik düzeylerini araştırarak olan kuruluş Turizm Bakanlığı'dır. Firmalar bu yönden aşağıdaki gibi kategorilere ayrılabilir:

Dünyada birçok yatırımın sahibi olan zincir otel grupları turizm sektöründe deneyimli olduklarından, kendi sistemlerine göre inşaat, planlama ve proje işlerini yürütmektedirler. Mimarlık ve peyzaj mimarlığı tasarımları da kendi konseptlerini yansıtmaktadır. Bu otel zincirleri turistik etkinlikte bulunacakları ülkedeki yasal mevzuata zaten uymaktadırlar.

Türkiye'de uzun yıllardan beri turizm sektöründe çalışmakta ve yatırım yapmakta olan firmaların da birçoğu planlama gruplarını oluşturmuşlardır. Bu gruptaki yatırımcı firmalarla ilgili koyulacak ölçüt, profesyonel inşaat yönetimini sağlamak yönünden olabilir.

Özellikle az deneyimli ve turizm sektörüne ilk kez atılacak olan yatırımcı firmalara daha ciddi ölçütler uygulanmalıdır. Geleceğe yönelik turizm politikaları doğrultusunda yeni yatırımcıların bilinçlenmesini sağlamak, temel amaç olmalıdır. Birkaç projeye turizmde referans sahibi olmanın veya turizm sektöründe kalıcılığı sağlamanın olası olmadığı, son yıllardaki dalgalanmalarda iflas eden turizm firmalarından anlaşılabilir. Bu nedenle, bu firmalar için turistik tesis planlamasında uzman; proje ve inşaat yönetimini sağlayacak firmalarla veya yatırımcılarla çalışma zorunluluğu getirilebilir. Yatırımcı firmanın uzman bir danışman veya danışman grubu ile çalışması sağlanmalıdır.

Tasarım ve planlama süreci için öneriler

Akdeniz iklimindeki bir turistik tesisin peyzaj tasarımı ve planlaması, genel olarak turizm tesis planlamalarında ve özellikle de Akdeniz iklim ve bitki örtüsü konusunda uzman tasarımcılar tarafından yapılmalıdır. Bu sürecin başlangıcından itibaren mimarî tasarımı ve peyzaj tasarımlarını gerçekleştirecek olan gruplar genel konseptin bütünlüğünü ve işin koordinasyonu sağlamak için sık sık bir araya gelmelidirler. Peyzaj tasarımı yapacak gruba işi, bizzat yatırımcı firma veya proje ve inşaat yönetimini yürüten firma verebilir. Her koşulda amaç, belirlenen alanda, öngörülen ölçütlere uyacak şekilde en iyi ve amaca en uygun tasarımın gerçekleştirilmesidir. Peyzaj projesinin uygulama denetiminin tasarımcıya verilmesiyle projenin tüm detaylarına kadar tam olarak uygulanması sağlanabilir ve böylece gereken revizyonların denetim altında tutulabilir.

Peyzaj tasarımı ve planlamasını yapacak firma, önceki deneyimlerine bakılarak belirlenmelidir. Çünkü Antalya kıyılarındaki turistik tesislerde deneyimsizlikten, birçok hatalar yapılmış ve hâlâ yapılmaktadır. Örneğin Kızılcım (*Pinus brutia*) gövdelerinin orijinal zemin düzeyinden 50-60-100 cm'e kadar doldurulması; bir süre sonra ağaçların kuruması ve sadece bu nedenle Antalya'daki turistik tesislerde yüzlerce, çamın ölümü, deneyimsizliğin çarpıcı göstergelerinden biridir. Aynı şekilde, Akdeniz ikliminin özelliklerinin farkında olunmaması, tesisin işletme aşamasında ekonomik külfetler getirecek, zaman zaman aktif turizm sezonundaki onarımlar, görüntü kirliliği yaratacaktır.

Dış mekânda kullanılacak yapısal malzemelerin özellikleri iyi tanınmalı; yapılacak bütün altyapı sistemleri mevcut iklimsel verilere uygun olmalıdır. Malzemelerin standartlara uygun olup olmadığı, içeriği, rengi, formu ve uygulama kolaylığı gibi özellikleri tasarımcılar tarafından değerlendirilmelidir.

İşlevselliğin üç boyutu olan yapısal, fiziksel ve estetik ve kültürel işlevsellik, peyzaj tasarımı ve planlama sürecinde önemlidir. Tasarım yapacak grup tesisin bulunduğu parselin tüm peyzaj özelliklerini, yakın ve uzak çevre ile olan ilişkilerini, yörenin kültürel altyapısını ve sosyal yaşama ilişkin değerlerini, yakın çevrenin tarihi ve arkeolojik mirasını, doğal hayvan topluluklarını ve ortamın insan duyarına yönelen çevre özelliklerini incelemek, değerlendirmek zorundadır.

Peyzajla ilgili altyapı sistemlerinin en önemlilerinden, arazi drenaj sistemi de tasarımcı tarafından kurulmalıdır. Doğal arazi eğimleri ile uyumsuz peyzaj tasarımı ve kotlandırması ile arazi şekillendirmesi, işletme açısından büyük sorunlar yaratabilecektir.

Tasarımın bitkisel boyutu, Akdeniz iklimi koşullarında iyi değerlendirilmesi gereken bir konudur. İklimle bitkiler arasındaki ilişkiler, iklimle uyumlu bitki türleri, bitkilerin büyüme hızı, turistik tesislerin bitkisel peyzaj tasarımlarını etkileyen faktörlerdir. Çünkü Antalya'da yapılan bitkisel düzenlemeler çok kısa zamanda tasarımcının kafasında yarattığı görünüme ulaşabilmektedir. Ayrıca alanda varolan hava akımları ve güzel manzaralar uygun olmayan bitkisel tasarımı ve uygulamayla kesilmemelidir.

Yapısal peyzaj uygulama süreci için öneriler

İnşaat alanındaki yapısal peyzaj uygulamaları, yapı inşaatlarının son aşamalarında başlatılmalıdır. Yapılar arasındaki kotların ne şekillerde birbirine bağlanacağı, arazi şekillendirme projesinde ortaya çıkacaktır. Detayları iyi çözülmüş bir yapısal peyzaj projesi, yapı mimarisinden farklı yöntemler gerektirebilir. Tasarımlara ilişkin detayların tam uygulanması, uygulamacı müteahhit ve taşeronlara zor gelebilmektedir. Bu nedenle, yapısal uygulama aşamasında, proje müellifinin aynı zamanda projenin kontrolü olması sağlanmalıdır. Özellikle informal çizgiler, kalıplar, ve daha önce karşılaşılmayan formların üretimini yapmak, uygulamacılara genellikle formal çizgilerin kullanıldığı mimarî formları gerçekleştirmekten daha zor gelebilir ve denetimin kaçırıldığı durumlarda projeden farklı uygulamalar ortaya çıkabilir. Maliyeti sürekli olarak düşürme eğiliminde olan yatırımcı firma bu işi, malzeme kalitesini düşürerek veya kalifiye olmayan işçilik kullanarak

yapabilmektedir. Kısa vadede elde edilecek kazançlar, uzun vadede aslında zarar anlamına gelebilir.

Yapısal peyzaj uygulaması, mutlaka konularında uzman taşeronlar tarafından gerçekleştirilmelidir. Aksi koşulda önemli uygulama sorunları ortaya çıkabilir. Örneğin yüzme havuzu çevresindeki güneşlenme alanı niteliğindeki sert zeminlerde ıslak ayakla kaymayı engelleyecek yüzey dokusuna sahip malzemenin kullanılmaması sonucunda insanlar için fiziksel işlevselliği yetersiz bir uygulama ortaya çıkabilmekte ve işletmeciler doğacak kazalardan dolayı büyük tazminatlar ödemek zorunda kalabilmektedirler.

Yapıları ve dış mekânlardaki tesisleri birbirine bağlayan yürüme yollarının tasarımında fiziksel engelli insanların gereksinimi olan rampalara yer verilmelidir. Bu rampalar aynı zamanda apartlar şeklindeki konaklama ünitelerine servis yapmak için de gereklidir.

Yapısal peyzaj uygulamalarında Akdeniz iklimi koşullarına uygunluğun sağlanması zorunludur. Bu yüzden, eğer projenin gereği olan yapısal malzemeler ve yöntemler iklimle uyumsuzsa, mutlaka proje müellifinin kararı doğrultusunda daha uygun olanlarla değiştirilmelidir.

Bitkisel peyzaj uygulama süreci için öneriler

Turistik tesisin bitkisel peyzaj uygulamalarının, tüm yapı inşaatları, altyapı çalışmaları ve yapısal peyzaj uygulamalarından sonra başlatılması uygun olmaktadır. Ters durumlarında bitirilen işler bozulabilmekte; bu da zaman ve para kaybına neden olmaktadır.

Peyzaj uygulamasını yapacak kişi veya grubun, Akdeniz iklimi ve Antalya özelindeki doğal bitki örtüsü, doğallaşmış kültürel ve kültürel bitki örtüsünün türlerini, bitki türlerine ilişkin tüm habitüs özelliklerini, büyüme hızlarını, hastalık ve zararlılara olan duyarlılık düzeylerini, kök yapılarını, ölü örtü oluşturma özellikleri gibi düzenlemeyi doğrudan etkileyecek bilgilere sahip olması gerekmektedir.

Şantiye yapıları ile birlikte kurulan bir üretim serası, bitkisel uygulama sırasında işleri önemli ölçüde kolaylaştıran bir yöntem olarak uygulanmaktadır. Sera koşullarında bitkiler, dikilebilecek büyüklüğe kısa sürede ulaşmaktadır. Dışardan alınan boylu fidanlar ise, yoğun bakımla oldukça iyi gelişme göstermekte ve düzenlemede istenilen görünümü verebilmektedir. Üretim sürecini, yörenin doğal bitki örtüsünü ve kültür bitkilerini iyi tanıyan; üretim yöntemleri konusunda bilgi ve deneyim sahibi bir peyzaj mimarının yönlendirmesi gerekmektedir. Bitkisel uygulama şantiyenin kendi olanakları ile yürütülebilir ya da belirli aşamalarda taşeronlar kullanılabilir.

Bitkisel uygulamanın tamamının bir taşeronla verildiği durumlarda yatırımcı açısından en önemli nokta işin denetimidir. Bu amaçla tasarımcı denetimi kendisi yapabilir veya yatırımcı firmanın peyzaj mimarı denetim görevini yürütebilir.

Yöredeki uygulamacı peyzaj şirketlerinin mesleki denetimi, Peyzaj Mimarları Odası tarafından yapılmalıdır. Özellikle Akdeniz iklimi koşullarında çalışma deneyimine sahip şirketlere "iklimsel iş yeterliliği lisansı" verilmelidir. Böylece yatırımcı firmalar Oda'nın yeterlilik verdiği şirketlerle rahatlıkla iş yapabileceklerdir. İşin süresi

boyunca çıkabilecek aksaklık ve yanlışlıklardan taşeronlar ve müteahhit şirketler sorumlu tutulabilir ve bu durum hakkında Peyzaj Mimarları Odası bilgilendirilebilir. Mesleki disiplini sağlamak ve kaliteyi korumak amacıyla getirilen bu öneri bütün yönleriyle ele alınabilir ve yapılacak düzenlemeler gereksinimlere göre belirlenebilir. Bitkisel uygulamanın temelleri konusunda dokümanlar hazırlanabilir. Bu dokümanlar bir tür Akdeniz iklimi koşullarında bitkisel uygulama ve bakım şartnamesi niteliğinde olabilir. Peyzaj uygulamalarının şartnameyle ihale edilmesi işverenin tam denetimini sağlayabilecektir.

İşletme ve bakım süreci için öneriler

Dış mekân düzenlemelerinin bakım ve temizlik süreci bitkisel uygulamalardan sonra başlamaktadır. Bakım işletmenin bir parçası olup aşağıdaki işleri kapsamaktadır:

- Dış mekândaki bitkisel peyzaj düzenlemesi yapılmış alanların bakımı ve geliştirilmesi
- İç mekân bitkisel düzenlemelerin bakımı ve geliştirilmesi
- Hastalık ve zararlılarla mücadele programının oluşturulması
- Araç ve yaya yollarının, park alanlarının ve diğer sert yüzeylerin temizlik ve bakımı
- Servis alanlarının temizliği
- İç ve dış mekândaki tüm su yüzeylerinin ve havuzların temizlik ve bakımı
- Konukların katılımı için basit doğa aktivitelerinin organizasyonu (Örneğin tesis içinde bahçe turu veya doğal bitki örtüsü içinde yürüyüş gibi)

Bakım işlerinin düzenli olarak yapılması için bir peyzaj mimarı, yeterli sayıda nitelikli bahçıvan ve temizlik elemanları; bakım işlerine yönelik, yeterli sayıda, amaca uygun ve kaliteli araç, alet ve ekipmanlar gerekir. Bitkisel çöplerin taşınmasında kullanılan taşıyıcıların, çim biçme makinelerinin ve diğer ekipmanların hem sessizlik yönünden müşteri hoşnutluğu, hem de fosil yakıt kullanılmayarak çevreye daha dost olması yönlerinden elektrikli olanlarının seçilmesi tesis için artı puandır.

Çim alanların bakımı, daha özel bilgi birikimi gerektirebilir. Sulama sisteminin çim alanlar için yeterli ve uygun olması bakımın kolaylaşmasını sağlayan önemli bir faktördür. Sulama sistemi, bu konuda uzman firmalar tarafından, tasarımcının yarattığı bitkilendirme desenine göre hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.

İşletme aşamasında dış mekânların tasarımıyla ilgili kullanım sürecinde çıkan sorunlar konusunda projeyi hazırlayan tasarımcıya başvurulması gerekir. İstenen değişiklikler, tasarımcı ve mühendislerin denetiminde yapılmalıdır. Gereklilikler, gerekli yapısal değişikliklerin tesisin teknik servisinde yapıldığı koşulda llerde daha büyük sorunlar oluşabilmektedir.

Bitkisel değişiklikler için de aynı durum söz konusudur. Tesisin üst düzey yöneticilerinin veya yatırımcı kişinin bitkilere; düzenlemeye ilişkin yeni düşünceleri bitkisel tasarımı yapan kişi tarafından değerlendirilebilir, önerilen düşünce, tasarımı destekliyorsa uygulanabilir. Bitkisel bakımın amacı, yaratılan düzenlemenin sürekliliğini sağlamaktır. Projede öngörülüp dikilen ancak iklime uyumsuzluktan veya çeşitli nedenlerden gelişemeyen bitkilerin yenileriyle değiştirilmesi ya da iptal

edilmesi gerekebilir. Bu durumlarda öncelik, tesisin deneyim sahibi peyzaj mimarında olacaktır.

Tanıtım ve pazarlama süreci için öneriler

Sorunlar bölümünde belirtildiği üzere bir tesisin sahip olduğu dış mekâna ilişkin çevresel özellikler onun diğerlerinden farklı olmasını sağlayan faktörlerdir. Tanıtım çalışmaları tesisin "özgünlük" boyutunu öne çıkarabilir.

Hazırlanacak reklam broşürleri ve kitapçıklarında dürüst olarak, sadece sahip olunan özellikler vurgulanmalıdır. Abartılı renkler, montaj resimler veya hayal dünyası çağrışımı yapan ifadeler, konukların asla rastlayamayacakları, göremeyecekleri ortamlar olmaktan öteye gitmemekte ve hayal kırıklığına neden olabilmektedir.

Tesisin yerleştiği araziye ve çevreyi oluşturan elemanların her biri, bütünü bir parçasıdır. Bu güçlü altyapı, peyzaj tasarımlarıyla yeniden şekillendirilir ve geliştirilir. Böylece doğal özelliklerin değerinin artırılması sağlanabilir. Tanıtım ve pazarlama sürecindeki her çalışmanın amacı, bilinçli olarak belirlenmiş stratejik yaklaşımlara göre, insanlara inanarak ve ısrarla, tesisin Akdeniz ortamından kaynaklanan "özgünlük" boyutunun anlatılması ve gösterilmesi olabilir.

Sonuç

Bu çalışmada, Antalya kıyılarında bulunan turistik tesislerin, peyzaj mimarlığı hizmetlerine dayalı fiziksel çevre oluşum süreci araştırılmış ve birtakım sorunların varlığı saptanmıştır. Altı grupta toplanabilen bu sorunlar, genellikle doğal özelliklerden oluşan bir parselin, turistik tesis kompleksi durumuna dönüşüncüye kadar geçen süreçte ve sonrasında varoluş sürecinde yaşanmaktadır. Bu süreç, yatırımcı firma tarafından cazip bir kıyıda bulunan turistik tesis arazisi için tahsisin alınmasıyla başlamakta; tesisin açılmasına kadar olan kısa sürede yoğun olarak devam etmekte; işletme aşamasında bir programa girmekte; tanıtım ve pazarlama aşamasında da uzun yıllara yayılmaktadır. Sürecin, peyzaj mimarlığı hizmetleriyle doğrudan ilgili bölümleri, yoğun olarak tesis açılıncaya kadar olan inşaat aşamasında ve tesis açıldıktan sonra işletme aşamasında yer almaktadır.

Tesislerin %52.27'sinde bitkisel peyzaj uygulama sürecinde; %47.72'sinde yapısal peyzaj uygulama sürecinde; %45.45'inde işletme ve bakım sürecinde; %38.63'ünde tasarım ve planlama sürecinde; %34.09'unda tanıtım ve pazarlama sürecinde ve %31.81'inde de yatırımcıdan kaynaklanan sorunlar saptanmıştır. Araştırmada ele alınan tesislerin en önemli sorununun bitkisel peyzaj uygulamalarından kaynaklandığı (%52.27) görülmektedir.

Sonuç olarak Antalya kıyılarındaki turizm tesislerinde peyzaj mimarlığı ile ilgili bazı sorunların olduğu söylenebilir. Bu sorunlar tasarım ve uygulama aşamasında tesislerin dış mekânlarına yeterli önemin verilmesi ve bu çalışmadaki önerilerin uygulanmasıyla giderilebilir. Ancak benzer sorunlar ülke genelinde görülmektedir.

Ülkemizde genel olarak, turistik tesislerin iç mekân düzenlemelerine, dış mekânlardan daha fazla önem verilmektedir. Oysa tüm dünyada insanların kapalı mekânlardaki gereksinimlerini karşılamaya yönelik standartların eşdeğerliği sağlanmıştır. Bu durumda turistik tesislerin "tek" ve "özel" olmasını sağlayan şey, iç mekânların sahip olduğu lüks ve ihtişamdan çok, peyzaj, doğal vejetasyon, doğal arazi yapısı ve yerel-kültürel özellikler gibi sadece o alana özgü ve başka bir yerde bulunamayacak peyzaj özelliklerinin varlığıdır.

Karşılıklı etkileşimlerin olumlu olduğu bir turizm şekli, turizm gelişimleri ile doğal ve kültürel peyzaj özellikleri arasındaki ilişkinin kalitesine bağlıdır. Turistik gelişimlerde, doğal çevre ile yapısal çevrenin birbirleriyle bütünleştirilmesi; insanlar için yaşanabilir dış mekânların oluşturulmasında peyzaj mimarlığı hizmetlerinin önemi büyüktür. Dış mekân düzenlemelerinin turizm pazarında tesisin rekabet gücüne sağladığı katkının önemini anlamış olan profesyonel yatırımcılar, peyzaj mimarlığı hizmetlerinin tam olarak gerçekleşmesini sağlamakta; kısa ve uzun vadede sorun yaşamamaktadırlar.

Kaynaklar

- Ayala, H. 1991. Resort Hotel Landscape As An International Megatrend. *Annals of Tourism Research*. Pergamon Press., U.S.A. Volume 185: 68-587
- Anonim, 1975. Batı Akdeniz ve Güney Ege Turizm Gelişim Araştırması-Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi. T.C. Turizm ve Tanıtım Bakanlığı Planlama Dairesi Başkanlığı ve Turizm Bankası A.Ş. Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonim, 1982. Antalya. Yurt Ansiklopedisi. Cilt: 2 s.748 Anadolu Yayıncılık A.Ş. İstanbul.
- Anonim, 1987. Güneybatı Türkiye Turistik Yatırım Alanları. T.C. Turizm Bankası A.Ş., Ankara.
- Anonim, 1995. Turizm Endüstrisi '99 Kataloğu. Ekin Yazım Merkezi, İstanbul.
- Anonim, 1996. Antalya Kıyı Yerleşmeleri-Planlama, Yapılanma Kullanma ve Sorunları. TMMOB Mimarlar Odası Antalya Şubesi, Maraton Ofset ve Matbaacılık, Antalya.
- Anonim, 1996. Turizm Mevzuatı. T.C. Turizm Bakanlığı, Ankara.
- Anonim, 1997. Club Med Summer Kataloğu, No: 157.
- Anonim, 1998a. Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni. T.C. Turizm Bakanlığı Yatırımlar Genel Müdürlüğü, Yayın no: 1999/1, Ankara.
- Anonim, 1998b. Konaklama İstatistikleri Bülteni. T.C. Turizm Bakanlığı Yatırımlar Genel Müdürlüğü, Yayın no: 1999/3, Ankara.
- Anonim, 1998c. Turizm İstatistikleri Bülteni. T.C. Turizm Bakanlığı Yatırımlar Genel Müdürlüğü, Yayın no: 1999/4, Ankara.
- Anonymous, 1998. Gulet Touristik Türkel.
- Beker, O. 1984. Kıyıların Turizm Amaçlı Kullanımı. Çukurova Üniversitesi Kıyıların Korunması Paneli, Adana, 67-73.
- Betuyab., 1997. Belek Turizm Merkezi Kataloğu.

- Bovy, M. B., ve F. Lawson, 1977. *Tourism and Recreation Development*. The Architectural Press Ltd., London.
- England, R. 1991. *Cultural Identity and Consumerism: The Phenomenon of Mass Tourism*. International Symposium on Architecture of Tourism in the Mediterranean (Policies-Planning-Design). Yıldız University Faculty of Architecture, İstanbul, Volume 2, Proceedings I:15-25.
- Gee, C. Y. 1988. *Resort Development and Management*. Educational Institute of the American Hotel and Motel Association, Michigan.
- Gunn, C. A. 1988. *Vacationscape-Designing Tourist Regions*. Van Nostrand Reinhold Co., New York.
- Ikezawa, H. 1990. *The Mediterranean Resorts*. Process Architecture Publishing Co., Ltd., Tokyo, Japan.
- Inskip, E. 1991. *Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Development Approach*. Van Nostrand Reinhold, New York.
- Kalkan, O. 1995. *Turizm Mevzuatımız*. T.H.K. Basımevi, Ankara, 120-130.
- Korça, P. 1994. *Halkın Turizmin Çevresel Etkilerini Algılaması ve Değerlendirmesi*. Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı Yayını No: 31, İstanbul, 3.
- Mieczkowski, Z. 1990. *World Trends in Tourism and Recreation*. Peter Lang Publishing Inc., New York.
- Olalı, H. 1990. *Turizm Politikası ve Planlaması*. İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayınları. Yön Ajansı, İstanbul.
- Pearce, D. 1987. *Tourism Today-A Geographical Analysis*. Longman Scientific&Technical, s. 166-178, England.
- Rutes, W. A. ve R. H. Penner, 1985. *Hotel Planning and Design*. Whitney Library of Design, New York.
- Sağcan, M. 1986. *Rekreasyon ve Turizm*. Cumhuriyet Basımevi, İzmir.
- Sayan, M. S. 1998. *Antalya Kıyı Bandındaki Bazı Turizm Amaçlı Tesislerin Peyzaj Mimarlığı Yönünden İrdelenmesi Üzerinde Bir Araştırma*. Doktora Tezi (basılmamış). Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı.
- Smith, A. S. 1992. *Beach Resort Evolution-Implications for Planning*. *Annals of Tourism Research*. Pergamon Press Ltd., U.S.A. Volume 19: 304-322.
- Yenen, Z. ve F. Öztürk, (editörler), 1989. *Türkiye'de Son On Yılda Turizm Yapıları Uygulamaları Sempozyumu (bildiriler)*. Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul.